

00-16

451 (7)*

7/15

K32/15

b
L
10

Agriculture and diet of Eastern Swana.

P. G. Kgasoe

1.

16

Molaodisi: Makabeng Bojiane Mophatō, ke Matladi:

Mokgwa wa temō le dijalo tsa temō ka Setswana sa rona sa bogologolo.

Mariga ha go sen'o rōjwa lefatshe le bapolwa ke ngaka ya kgosi; e ntshe basimane ba makawana ba ba eseng ba nyale; ke bōnē ba ba yang go bapola lefatsh e, ba ye le melelwane ya lefatshe la kgosi.

Me e tle e re fa morago, mo go yōnē kgwedi ya Phukue, e leng kgwedi ya mariga, monna mongwe le mongwe a ye go bapola tshimo ya gagwe ka naka la gagwe lé a le filweng ke ngaka ya gagwe, lé le disitseng motse wa gagwe, lé a le dueletseng ka kgomo gore o tla nne a tšhwara bana ka lōnē.

Me janong e tla re fa morago ga kgwedi tsa bo-Phatwe phatola ditlhare, e leng tšōnē kgwedi tse di tlhotlhorang matlhare a ditlhare; kgwedi tsa diphefō tse tšubutlang, ha di feta janong go tla selemō; go setse go bonwa gore go na le ditlhare tse di setseng di kukunya go tla ntsha matlhare me ke gōnē janong ha basadi bo-mmē ba tla tlogang ba tšwa ka dipetlwana, go ya go kgotha letlhaka ka kgwedi ya diphhalane. Ba kgotha jaana ba tšotse dipeo ba tsamaya ba jala mabêlê

2.

a tšhwanetseng go sia seboko sa motlhatšwa. Seboko sa motlhatšwa ke se se jang mabêlê a ntlha me ga go ototšwe (šwailwe) ka tšōnē dikgwedi tsa bo-Diphhalane. Mabêlê a pele a sia seboko se sa motlhatšwa ka gonne a tla ntshiwa ke pula ya tsheola; go fitlhelwe seboko se se bolailwe ke letsatsi. Ga ba ntse ba jala mabêlê ba eta ba ntse ba jala mphshê.. Ka nakō eo go no go le mphshê e golang thata, e kima, e tšwang kwa ga Mapogo.

Rona re ne re na le mphshê e bidiwang tlarane. Go no go na le dijalo ka maina tšōnē, ka moo bo-mm'etšho ba neng ba di jala ka teng. Go no go jala bōna bo-mm'a rona. Kana bo-rr'a rona ba ne ba nna that le dikgomo. Ba ne ba sa atisi go nna mo gae ka nakō tseo tsa bogolo golo.

Dijalo ka maina a tšōna ke tse:

1. Mabêlê mogatl'a kubu	4. Segaolane
2. Mathotsane	5. Lethejane
3. 'Makobo ('Makobo ke Letsatsi)	6. Seka-mmfokane

Mphshê Nyôba.

1. Moswane
2. Mophalane
3. Serote
4. Mongatane
5. Tlarane
6. Mapôgô

Sejalô se sengwe ke lebêlebêlê. Tôta-tôta ke mabêlê a Bakgatla.

3. Tse dingwe

1. Ke dinawa porogwane tse tshweu.
2. Gopolanare. (Tse ke tsa rona tôta.)
3. Tshilwane
4. Mokgalô
5. Senawane
6. Sefumagadi

1. Ditloophudufudu

2. Monotsatshwene

3. Swasue. (Tseo ke ditloo).

Mabêlê gammogo le tšônê dijalo tse dingwe tse, ga di tshabelelwe ke letsatsi ka di tshwarêlêla mo letsatsing le ga go sena pula e tona-tona. Gape re na le peo ya marôtsê a bidiwang Maoane le Magapjane a bidiwang Matlh'apodi. Ke thôtšê e monate e thamaganyana. Gape re na le thôtšê e monate e go tweng Makgomane.

Mo tlhagong ya rona, re na le thôtšényana e ngwe e nnyane leina la yôna ke Phare; me thata-thata mono, ga rona Phare re mo ja thata a le motala; ga re mo apee, re mo ja morôgô thata re o gabelele makgomane.

Mphshê re mo nwa letlhaka la yeônê le monate me diakô tsa teng re di gailêla bojalwa; re tšwakanye le mabêlê-bêlê re a bipile mo dinkgwaneng gore a mele sentlê, ka e le gônê a tleng a dire sentlê go dira bojalwa jo bogale. Dinawa le tšônê re di ja morôgô, re o apee me re tloge re o thuge ka kika, re o bope dikgaragana gore re tle re šabê ka ôna selemô. Gape dinawa re di ja dikgôbê.

4. Mo masimong go tlhagola basadi, e seng banna; gape go kotula bônê basadi, ba be ba phothe ele bônê ka meôtlwana le ka dikatô.

Go kotula go nêlwa ke kgosi ka go kua mephatô ya basadi le ya

banna;go ya go kotula tshimo-tshimo ya gagwê ya lesotla (phasê), me ke gônê batho botlhe janong ba itseng gore go buletswe jaka ga go lemiwa.

Kgcsi ke yônê e nêêlang go lema, me ka sega-rona basadi ga ba ya kwa masimo, kgosi ga e ba thibele jalo fêla le go kotula kgosi ya tle e re "mosadi ga a okomelelwe morwalo.

Mo go butšweng ga dijalo lebêlêbêlê ke le le butšwang pele; le bonakô thata me le ratwa ke dinonyane thata. Se sengwe se se butšwan kapele ke ditlhodi me di ratwa ke phudufudu thata. Dinawa le tsônê ga di bonya thata, me le tsônê di ratwa ke phuti thata.

Mabêlê a sega-rona ga a bonya le gônê ga a kapele, me a ratwa ke mogokonyane le khukhuane e ngwe e go tweng Mogolagang. Go no go sena mareku a senyang mabêlê bogologolo. Mareku a, e ne ele botshe jo banyana ba bo jang.

Mo go tsônê dijalo se se bonya ke ditloo ka gonne di jalwa ka kwa tlase; ke tsônê di tsayang nakô go jewa. Marôtšê a maone a bonakô 'mogo le makgomane; ke dijalo tsa kapele.

5. Kitšô ya Nakô ya go lema.

Rona mono ga rona fêla ga re bôna mokgofa-setlhare-sa-mokgofa se thunya re itse sentlê gore nakô ya go lema e atametse. O tla utlwa bônê le bo-mmê bare, "Nakô e ile. A peo di tšwê." Ka yônê nakô eo maru le ônê a tla bo a simolola go dusa; o bona dinonyane di simolotse melodi, di lela thata, di pôta-pôta ditlhare tse thunyang pele me kgafa, maokana o bôna letsatsi le sa phirime kapele, bosigo bo nna bokhutšhwane.

Moladišî ke Ntaeng-Dinne-Letsuba mo mophatong ga ba ya masimo ka sega-rona. Kgôrô e beiwa setsha fa ba tšhwanetseng go lema teng kgôrô e makete me janong kgosana le bo-monn awê ba kgôrô, ke bônê ba tla nne ba baya batho temô go fihlêla setsha seo se fêla; ke gônê ba ka yang gape kwa kgosing go kopa gape gore aa beiwe.

Tshimo ga e bellwe monna o kopa mosadi go re a dirê bojalwa gore go go epiwe ditlhare fa go tšhwanetseng ga dirwa tshimo teng me ga go setse go epilwe ditlhare monna wa tshimo o tla ya go bôna monna wa ngaka, a mo itsise go re, "Nna ke rata go bôna temanyana fa nka tlhomang thôtšê teng janong." Me a ya go tlhatlhoba golo fao gore a bônê gore a go siame; me janong ênê matwetwe ke ênê o tla bonang tsônê

6. ditaola, ba ntse ba le mo gae. O tla tlhaba a ba a bōna janong a be a mo dirêla dimapō tsa golo fao. Me janong monna yoo wa tshimo o tla tsaya dimapō tseo matwetwe a di tšhwereng ka tshithō a tsamaya ka tšōnē kafa a laetšweng kateng.

O tlhōma dimapō mo nakeng tsa tshimo kafa go laetšweng ka teng ke ngaka ya gagwē. Me tshimo ke ya mosadi yo o nang a dirile molaletsa ka bojalwa, o tshimo e kopetšweng fa lapeng la gagwē me ke gōnē fao o utlwang go twe ka Setšwana go twe "Malope mphē thite mogola ōna le Badimo."

Tshimo ke bošwa ba bana ba mosadi yo tshimo e kopilweng ka leina la gagwē. E tla nna e le bošwa ba bana ba gagwē me ka segá-rona tshimo ke bošwa ba bana ba basetsana le dipitsa. Bošwa ba bana ba basimane ke dikgomo. Gape tshimo ga e rekisiwe mo go opē; me ha motho a huduga a ya kwa motsing o mongwe, masimo a sala le bana ba basetsana mo gae; me ga go sena bana, masimo a sala mo atleng tsa kgosi; o tla thusa ba ntseng ba hudugela mo go ōnē; "Bo-ntholē-morwalō-kea-imēlwa-kgosi."

Bao ke bōnē ba ba tleng ba thusiwe ka magola ao, ba ese ba bone fa ba tla lemanng teng.

Thata rona re lema masimo mo selōkong. Ke sōnē rona re se tšhēpang. Ga re ikanye masimo a metlhaba, ka gore motlhaba o a ōnala; le gōnē motlhaba o ratwa thata ke mošlwana; me mošlwana o bolaya mabēlē.

7. Me ga ele go leta, rona bogologolo ka sega-rona, masimo a ne a upiwa gore nonyane e seke ya ja mabēlē kampō mogokonyane na o upilwe, ga o je o eme ka dinaō mo tshimong; o nna fa fatshe leha o nwa nyōba; go fitlhēla mabēlē a butšwē sentlē pele, ke gōnē o ka jang o eme ka dinaō.

Me ga o ka ya kwa masimong o ya go upa go boa kwa teng, ga o bue le opē, o tsamaya o didimetse, le gōna o sa gadime kwa o tšwang teng, o lebile fēla kwa o yang teng; me o tla kgetla nyōba o le mongwe o khumola ka medi o sa o sege ka thipa. Ke ōna o tla nnang sešupō sa gore ga o buisiwe; o tšwa go alafa mabēlē gore a seke a jewa ke dinonyane kampō ke seboko.

Me masimo ga a agelwe ka legora, a agēlwa fēla ka lefoko; ha ese digōtlō fēla, ke tšōnē di agēlēlwang ka legora, ka matlhaku; me gōnē ha mebēlē a ntse a le ko nageng, ko masimong, ko gae go tšhwerwe go dirwa matlole, difala, tse di tlileng go bolokēla mabēlē motlha a gōrōgang.

Kwa kgotleng kwa go itisang banna teng, go šugwa matlalô a dithôlô a dikgama, a dira dikgetse tsa mabêlê le mesari e kotulang e go kotulwang ka yônê kwa masimong.

Go dirwa ke bo-mmê falana tsa malôkô tse go tsilweng go bolokêlwa mo go tšônê, ditlhoka tse di tšwileng mo mabêleng ga go phothwa tse di tla jewang mariga.

8 Ka tšônê nakô tsa mariga ke gônê o neng o utlwe bo-rr'ago le bo-mm'ago ba re "Nya, molelô wa mariga re tla o nnêšla." Ba re le ga go se sepê. Me e tla re pele mabêlê a sen'o phothwa a bo a olosiwa. Basadi, bo-mmê ba besa mošutêlô (mmutele) le ga ele dikokole ba dira molôra ka tšônê o ba tsileng g'o tshela mo mabêleng go a iletsa gore a sek'a ba a jewa ke tšhupa; kampô ke serurubele se se dirang sebokwana sa mabêlê.

Me ga ba sa tshele molôra; ke gore e tlare ga go le letsatsi le le bogale ba a ntshe ba a anege mo tsatsing me ga tšhupa e padile go šwa ka letsatsi, bo-mmê ba tla gotsa molelô, ba tsaya meštana, mafišwana, ba gadika mabêlê go fisa tšhupa ka molêlô le serurubele. Me pele ba dira jalo ba kgethile peo.

Ko yôna ba e tlhophile e bolokilwe go sele e tsentswe mo medutwaneng e thibilwe sentlê thata mo mafeng a difalana le mo tlase ga diralana go tletse diphuthêlana-phuthêlana tsa dipeo, bothôtse go ntse go latlhetšwe.

Motlhoofatshe ôna ke peo ya Matebele. E re ka ga bo-rrá'etšo bare ne ba ithota ka sega-bôna, ba se tlotla tôta ka ba ne ba re ka metlha, "Dilo tšotlhe di dirwa ka molaô wa setšhaba sa bône. Ke go re kana ga go motho, monna kgotsa mosadi yo o ka kgetlang bojang pele kgosi e ese e rebole gore go tšhwanetse ga kgetlwa bojang me kana bônê bo rwalwa ka tlhögô, ke bo-mmê me go sena ngôngôrêgô ga kgosi e batla bojang go rulêla.

9 Kgosi e kua basadi ba botlhe go ya bojangye me bo tla iwa go sena se se buiwang.

Ke raya ka sega-rona, bogologolo, go nna ga banna kwa kgotleng, go falwa matlalô a dikgomo a dirwang dikobô le diphatê. Banna ba tla tloga ka ditlhono ga ba tloga mo makgotleng. Tlhono tse, kana di a jewa, di 'apewa. Kana e ne e le bokgabane jo botona go fala letlalô la kgomo; ke gore gônê foo o tla utlwang monna o nang le phalô e bogale e ya reng ga mung wa yônê a e tšerê mo letlalong o utlwe e lala

e re, "g-o-i! g-o-i! g-o-i-i-i." E tšwa kantha kwa godimo e tsena kwa tlase: O * utlwa mung wa yônê a e bôka a re: "Utlwa! utlwa! utlwa! Seaka-petlo-monna-mo-ge-nna, monna selêpê." A e bôka a tšholeditse tlhōgō gore basadi kwa malapeng ba mo komele; a re banna, tlatlwe. Basimanyana dile e le boitumêlō le bogale jo bogolo go dira jalo go jala biayala mabêlê.

Banna bōna ba ne ba sa go itse; go no go jala basadi, me ba ne ba jala fêla. Go no go sa gasiwe; go no go tšhêlwa ka latšōgō mo mosimaneng o go remileng petlwana kampō fa go remileng sekoko me dikoko tšōna di ne di diriswa thata fa go nelê pula; e le go re kana petlwana tšōna di tla kgomatha.

Gare ga dijalo tšotlhe tse re buang ka tšônê, ditloo ke dijo tse di bipêlang, le dinawa ke dijō tse di bipêlang; e sita le morōgō wa dinawa o a bipêla thata. Dijō mo dijong tse tsa merōgō le tsa di-
10. kgōbê tse sa bolayeng ke ditlhodi. Tšōna ga di na ntwā, le mo maleng a motho ha a di jelê di a robala. Me ke tšônê dijō tse di diriswang mo go rona. Lebêlê-bêlê lōna mo bogōbeng ke ōnê mabêlê fêla tōta; fêla lōna ga le ke le jewa mošōkwane jaka mabêlê; ōnê ka ga. a gane sepê, ke gōnê ka moo o utlwang bo-mm'ago le bo-rr'ago ba re ke "ma-bêlê-mabêlêga-batho."

Dijō tsa rona tsa nnete ke bogōbê jwa ting, jwa mabêlê jo bo thugilweng jwa bidisiwa ka mm metse a belang; ke jōnê jo e leng dijō tsa sega-rona; tsa nnete. Gape ōna mabêlê re a ja mošōkō, bupi jo bo sa bidisiwang, jo bo thugilweng fêla, bo bo apeiwa; me fêla sejō sa rona ke ting. Ke sōna se e leng sejō sa rona sa nakō yotlhe, se se jewang ke ba bagolo le ba banye. Masea a ja motlhodi wa ting le batsetse ba rona ba ja mofokotšō wa ting; ke sōnê tōta-tōta sejō sa rona.

Tlholegong ya rona, yōna ting e dumêla go šabiwa ka nama, le gōna e dumêla go šabiwa ka morōgō, le gōna e dumêla go šabiwa ka tsiê le gōna e dumêla go šabiwa ka nama ya phōlōfōlō efe le efe. Le gōna ting e dumêla go futšwêlwa ka mašī a lebese leha e le a madila a tshetšweng mo makukaneng kampō mo magapeng kampō mo dinkgwaneng. Le gōnê ya dumêla ting gore o e futšwêlê ka metse; gape le ka mafura re a e ja, re gakolose ka ōnê. Ting ga e bolaise mala; ha o e jele e
11. robala mo maleng. Se se ka dirêgang mo mothung ka baka la ting ke

lešókólâla, ha e bedile botlhoko; ke bôna bogôbê ba rona.

Mošókô ke bogôbê ba rona jo re sa bo tluašlang thata. Bo jewa ke banna kwa merakeng; ka go bo go sena tsegana kwa teng; me janong go bo go ikantšwê dinama le maši. Go apeiwa ka ôné maši, go apeiwa logala, bogôbê jwa banna. Mošókô o ratana le madila le maši a lebese, le gônê o ratana le nama me ga o ratane le morô. O beisa mogosane ga o o ja ka morô, o tla bia mogosane.

Gape mošókô o apeiwa ka marôtsê a maowane, le gônê o monate thata le ka morôgô. Mošókô o monate tôta; ke tšône dijô tsa rona kafa di jewang ka marôtse a maowane; marôtsê a maowane a jewa go tloga letlhabela le mariga le selemô go fele. Me ôné maowane a tle a diriwe mangangale, a segwe, a obolwe, a anegiwe, a nne lešwabi, go bo go apeiwe marôtšê ka ôné, le dithôtsê tsa ôné di jewa morobolo, le gônê di gadikwe di jewe. Maowane a jewa ka go apeiwa, a obolwe, dikgari le tšônê ke dijô tse di monate ga di le metse kampô fêla le ha di omile; di monate. O ka di besa kampô wa di apaya; go a tšhwana.

Sejo se se sa jelweng ruri ke kgôbêx tsa dinawa, ha tlhare di tlhoga, nawa le tšônê di a tlhoga, me janong di bolaisa mala. Tšônê di segolo le ditloo. Lebêlê-bêlê lônê le monate. Le jewa ting fêla, ga le ke le dirwa mošókô; ga le apeiwe mošókô, le gônê ga le apeiwe
12. bojalwa jaka mabêlê a diriwa bojalwa me fêla le na le bogôbê jo bošweu, jo bo menate ruri.

Dijô tsa rona ga go le tlala, go no go jewa moretlwa, o iwa, o fitlhe o fulwe me ha go fitlhilwe mo gae, o anêgwa, o thugwe, o jewa sekomê; le tsiê le yônê e ya go golwa e fitlhe e apeiwe; me le yôna e jewa sekomê.

Kana go no go na le dibapalô, menaula, e nowa bojalwa, kgometlwa e dirwa letšomo. Le ka nakô tsa selemô go bo go jewa mmupudu; go ntso go jewa le nama tsa diphôfôhôlo, digapa le kungwa-nama e kumilweng

Dilô tse di melang fehla fa fatshe tse le tšônê di neng di jewa, ke tšhuge le menakaladi le marusea. A nang le metse thata ke marusaa, ke digwere tse di epiwang fa fatshe; go jewa digwere tsa tšôna bo-ntlhofi, me tseo tšotlhe di jewa digwetshana tsa tšônê. Ke dijô tse di jewang fêla ka tlala. Banna ba na le kitšô ya tšônê.

Selô se se itseweng thata ke basadi ke merôgô.

Maši a ne a jewa ka ditlhare, go bile go le maši a kgomo tse dingwê mo merakeng a tshabiwang, a bolaisang mala thata; me e ne e le

tlwaêlô ya bagologolo go ja dijô ka digwere. Maši a ne a nna mo difateng, a atisa go pêgwa mo ditlharing, go tshabiwa leokotsane fa fatshe; a nna mo meruting ya ditlhare.

13. Maši ke sônê sejô sa basimane ko merakeng; ba nwa letuga, mosimane g'a tšwa kafa tlase ga kgomo ka kgamêlô e tletse lebese, monna o mo raya a re "Mosimane, nasa namane phela," ke go re a kadimetse maši a otlhe a mo kgamêlong. Ha rialo kana o ne a e se a je. O ile go kaya kgomo e ngwe me a dira gore mosimane a fetse maši pele a ese a kae kgomo e o yang go e gama.

Nama, nama, ke sejô se segolo mo go rona. Bogologolo kana re ne re ja nama ya diphôlôMôlô, le nama ya dibatana tse di etsang bo-thukgwe, bo-phagê, bo-phokoje, bo-tshipa, bo-ntlolê, bo-kgano, bo-noko bo-ramošê, bo-mmutla, bo-tholê, bo-pela ya maje, le batana tse di tona, bo-nkwê, bo-tadi. Nama e sa tlhokwe thata ka nakô tseo tsa bogologolo; re ne re ja nama ruri. Nama e ne e apeiwa dikwele, fa gongwe e apeiwa e šwaiwe tshôtlhô, e le gore tse dingwe di pegilwe go re di ômêlêlê, di tšwe digwapa tse gotlhilweng, go nne go šabiwe ka tšôna.

Kgomo e šuleng re ne re ntse re e ja. E neng e sa jewe ke batho botlhe ke ya lebêtê. Yônê ba ne ba atisa go e tšhuba ka molelô le go e êpêla; me go no go ntse go jewa fêla nama ya tlhabiwa.

Bagologolo ba ne ba tlhaba thata. Wa re ba ne ba di bolaya ka' ng? Ne ba di tlhaba ka lerumô. Motho o bapa le yônê fêla fa thoko, a ha e tlhaba fêla fa legwafeng. A e re 'tsi,' a ba e re 'kokwi' fa fatshe ga yôna e wa.

Nama e ne e abja ka dithô tsa kgomo fêla kafa e emeng ka teng.

14. Letšôgô, la ngwana o motona wa mosimane. Serope, sa yo mmotlana Motlhana wa ngwana mosetsana. Tlhôgô, ya malomê; mokôtô, wa koko. Mala, a mmê. Sebete, sa mung wa kgomo; Letlalô, la mojatlhôgô; lebêtê, la badisa; Mogodu, wa banna ; monnamoglo o ja di-telele, diphiô le ntshothwane. Kgosi e ja sehuba; ke eo kgomo ga e abiwa.

Notshe. Mkgwa wa Notshe.

Notshe di jewa ka go bewa mo banneng, ha basimane ba sena go di rafa ba di isa ko banneng; go seng jalo ba tla bo ba tlotse molaô wa digotshe. Basimane ga ba di rafilê ba ya le tšônê kwa gae; ke oe

molaō wa dinotshe.

Dinkōkō.

Go jewa mefuta e mentsi ya tšōnē, go jewa dintlhwa, le dikokobele fêla ha pula ya ntlha e na; go jewa tsiē ya molome e gotšweng, le sego-gwane, le matšwana; maina a ditsiē.

Me janong go jewa magakgala, ke seboko, le phane ke seboko; tšōnē di jewa ha merula e tlhoga. Go na le tse dingwe ditsiē, letlhoron-tlhophe, le sefurulele, le melelemedi, le kgope me tšōnē ga di jelwe tlala di jewa fêla.

Go ja dijō tsa fa lapeng, pitsa e apeiwa ke mosadi wa lapa me ke ōnē a tšholang magōbē. Monna o na le mogopo wa gagwē o a jelang mo go ōnē a le nosi, o sekeng o tšharwa ke ngwana go jela mo go ōnē. Me mosadi o na le wa gagwē mogotšana o a jelang mo go ōnē. Me bana le bōnē, o mongwe le mongwe o na le wa gagwē.

15. Mo baneng, ha go sena megotšana e lekaneng, bana fa lapeng ba tlhaka mo mogopong. Basadi ba ne ba tlhapa diatla, ba tlōla mafura me ba ne ba sa rate mašwe. O n'o ka fithhēla megopo ya bōnē e le e mešweu; e tlhatšwitšweng ka lešaba le ka taka e tšhweu. Wa fithhēla mašwana a bōnē le yōnē mogotšana, ka nakō ya matlhatlhēgō, ga ba sena go e tlhatšwa, ba e pegile mo mabotaneng, a malapa a bo-mmabo ruri, o n'o ka bōna o kgathhēga ruri; mosetsana a tlhapiile maōtō, a ntse a re phatsi-phatsi-1-1, Wa bōna a tšwele makgabe; a tlodiwang ka mafura.

Maitsibowa, ha go robalwa, wa bōna pitsana ya Setšwana, a e nitsi-tse ka bolōkō. Basetsana kafa ntlē ba ne ba tlhapa.

Bojalwa: Mokgwa wa go apaya Bojalwa. Bojalwa go tshēlwa mabēl mo metsing gore a kolōbē; me h'a setse a kolobile a ntshiwa mo metsing a bipiwa mo dinkgwaneng; me janong a mele e tšwe momela janong go tsewe ōna memela o silwe; go tsewe mabēlē a sa medisiwang a silwe; janong go tlhatlhewe metse; janong go bidisiwe † jaka go bidisiwa ting me go tshelwe momela, me di bewe di khurumetswe thata, gore di seke tsa tšwa moya. Janong e re ka mošō ha di sena go bela ting e apeiwe; janong e tšwe mogetlo; janong ha e le mogetlo, e bele gape e tlhotliwe ka motlhōtlhō. Pele e ese e tlhotliwe e tshēlwa momela o sidi-lweng; e rodisiwe; janong e be gōnē e tla tlhotlhiwang. Ha e le gōnē

16. bo tlhotlhiwang, bo bidiwa serobo; ke go re ga bo ese bo bele sentlē;

me janong bo tla abiwa ka dinkgwana. Go tšwa nkgō ya monna wa lapa,

le ya mogwe; me bo abiwa ke mosadi; janong ba tla nwela fêla mo tlung.

Me fêla mokgwa wa bojalwa, ke gore kametlha, ha o bo nêla motho, leha e le ka phafana, o tšhwanetse wa nwa go se kae; ke go re o bo ntšha setlhare; ke mokgwa wa bônê bojalwa, o tletseng; go dirwa jalo.

Kgosi e tseêlwa ka k nkgô me fêla yônê e tla nwa fêla le yo e mo ratang, monna kapa mosadi, kafa e ka ratang ka teng.

Lebakê. Motôkwane.

Motôkwane, bo-rra'etšo, bogologolo ba ne ba sa o jale; o no o na le ba ba o jalang; ga se sega-rena go ja motôkwane; ke selô sa masarwa. O no o ka o bôna fêla mo bathung ba se kae ba o jala. O jalwa ditlhakanyana, o a nosetšwa, me ha o godile, o nne o tlhobiwe matlhare a matona, go sale a mmnye. O no o se kake wa jewa go laola ditaola. Kana o jelwa fa fatshe, mo mmung; nakana ya ônê e fa fatshe. Motôkwane ke selô se se bogale ruri; fêla ke more wa masarwa. Ona o tsile le motšoko o mongwe, o go tweng ke magonotwane. Ke motšoko o bogale, le gale janong ga o bônale.

Motšoko, motšoko o tla le Makgowa. Go no go ntse go le magonotwane wa masarwa; janong motšoko re bôna/ o jalwa ke makgowa. Rona re o tsaya mo go bônê; me bôna ba o ja ka peipi le ka molomo. Janong rona re fitile ra o ja ka dinkô le ka molomo. Le ôna o jalwa ditlhaka, o a nosediwa; ke tseo taba tsa motšoko.

END 5451